

„KULTURA LUDOWA W SIECI”

kurs 3

Tańce narodowe

Kujawiak

KUJAWIAK - charakterystyka

Przypuszczalnym pierwowzorem kujawiaka był taniec składający się z przyśpiewki oraz zwykłego chodu tańczonego parami do przodu i w obrotach dookoła izby. Wchodził niegdyś w skład cyklu tańca okrągłego. Rozpoczął się on od chodzonego tańczonego z powagą, wolno i posuwicie po linii obwodu koła. Po chodzonym następował wolny taniec obrotowy, zwany również wolnym albo śpiącym. Po śpiącym następował kujawiak właściwy charakteryzujący się nieco żywszym tempem, a obroty dla tej części okrągłego tańczono jednak spokojnie i regularnie. Ostatni fragment okrągłego to kujawiak przeobrażający się w żywego obertasa, zwanego również prędkim mazurem. Tańczono go z hołubcami i różnymi przytupnięciami.

Z biegiem czasu taneczne części składowe dawnego tańca okrągłego usamodzielniały się i wyodrębniły w oddzielne tańce, jakim są: chodzony – polonez, kujawiak, mazur i oberek. Według klasyfikacji muzykologicznej kujawiak należy do tańców o mazurowych rytmach, do których zalicza się oprócz niego mazurka właściwego i oberka. Kujawiak jest z nich najwolniejszy.

Kujawiak jako taniec towarzyski na drodze swojej ewolucji wywędrował z chłopskich chat do innych środowisk mieszczańskich i dworskich, gdzie przeobrażała się i rozwijała jego pierwotna regionalna forma. W dzisiejszej postaci rozwojowej jako taniec narodowy łączy w sobie wiele różnych odmian i sposobów tańczenia, jest wykonywany delikatniej i bardziej elegancko, nie ma w sobie rozmachu. Jest nieco mniej rozkołysany i pozbawiony charakterystycznej dla chłopskiego kujawiaka przyśpiewki.

W swej postaci rozwojowej kujawiak posiada dużą różnorodność kroków i figur tanecznych. Na uwagę zasługują przede wszystkim figury oparte na krokach chodzonych i na krokach obrotowych. W kujawiaku stosuje się także kroki uatrakcyjniane często przez mężczyzn różnymi elementami ozdobnymi np. hołubcami, krzesaniem, uderzeniami dłonią o kolano i innymi. Zalicza się tu liczne kroki akcentowane, umiarkowanymi przytupnięciami. Zaznaczyć należy, że różnego rodzaju przytupywania nie wykazują takiej werwy i dynamiki jak np. w mazurze. Wykonywane są z wielkim umiarem, łagodnie, są jakby w ostatniej chwili tłumione.

OPISY STROJÓW ŁOWICKICH

Region łowicki posiada wyrazistą kulturę ludową, rozpoznawalną w Polsce i zagranicą. Charakterystycznymi elementami owej kultury są m.in. wycinanki ludowe, pająki, a także muzyka, taniec oraz tradycyjny strój ludowy.

Pierwotnie Księstwo Łowickie stanowiło kompleks dóbr arcybiskupów gnieźnieńskich rozciągający się wokół Łowicza, potwierdzony już w 1136 roku jako uposażenie arcybiskupstwa gnieźnieńskiego. Po III rozbiórce Polski, Księstwo Łowickie zostało przejęte przez rząd pruski, następnie Napoleona, który przekazał je jako donację dla marszałka Francji. W 1815 r. stało się własnością rządową Królestwa Polskiego, a w 1820 r. zostało nadane przez cara Aleksandra wielkiemu księciu Konstantemu i jego żonie Joannie Grudzińskiej (księżnej łowickiej), którzy przeprowadzili tam oczyszczanie chłopów, przyczyniając się do ich względnej zamożności. Od 1838 r. do wybuchu I wojny światowej księstwo stanowiło prywatną własność carów. Śladem dawnej odrębności są zachowane dwa słupy graniczne, ale największym skarbem tej ziemi jest dorobek kulturowy Książaków.

W XIX wieku Książacy stworzyli jeden z najpiękniejszych polskich strojów ludowych. W dawnej odzieży paradnej występowały inne elementy ubioru wykonane z płótna lnianego. Dopiero w pierwszej połowie XIX wieku pojawiły się charakterystyczne **pasiaki**, które z biegiem lat zmieniały swą kolorystykę.

Męski strój łowicki

Porównując męski strój łowicki z damskim, zauważyć można, iż jest on skromniejszy oraz nie podlegał szybkim przemianom.

Chętnie noszonym okryciem głowy był filcowy **kapelusz**. Kapelusz ozdabiano aksamitnym pasem, do którego przyszywano czarne cekiny, kolorowe koraliki i włóczkę. Do tego rondo kapelusza opasywał srebrzony drut, a lewy bok kapelusza wieńczyła okrągła rozeta.

Lniana koszula tzw. **bielunka** dekorowana była na kołnierzu i mankietach haftem płaskim. Na koszulę zakładano **lejbik**, czyli kamizelkę w kolorze czarnym sięgającą do bioder. To okrycie przepasywane było długim na 3 metry i szerokim na 10-15 centymetrów wełnianym **pasem**, który związywano w kokardę na przedzie bądź na lewym boku.

Początkowo mężczyźni nosili białe płócienne **spodnie**, dopiero w XX wieku pojawił się na nich pomarańczowy kolor oraz cienkie paski. Spodnie noszono wpuszczone w **buty** o długiej cholewce.

Fot. 1 Koszula i lejbik - strój męski

Fot. 2 Kapelusz z ozdobami - strój męski

Fot. 3 Pas łowicki - strój męski

Kobięcy strój łowicki

W damskim stroju łowickim bardzo ważnym elementem było nakrycie głowy. Zarówno panny jak i mężatki nosiły wiązane z tyłu głowy **chustki**; wełniane (**szalinówki**), jedwabne (**jedwabnice**) oraz płócienne zdobione haftem.

Podobnie jak u mężczyzn pod okrycie wierzchnie kobiety zakładały bielunkę. Biała koszula zdobiona haftem posiadała szerokie, dzwonowate rękawy oraz wykładany kołnierz.

Na koszulę zakładano **kieckę**, która powstała poprzez zszycie razem stanika i spódnicy. **Stanik** o prostym kroju dopasowywany był na plecach zaszewkami. Wykonywano go zazwyczaj z czarnego aksamitu, który następnie zdobiono bogatym haftem. Tym samym materiałem obszywano dolną część kiecki.

Zapaski szyte z pasiaków usztywniano pod spodem inną tkaniną, tak aby były rozłożyste i sztywne. Na obramowaniach z aksamitu haftowano wzory podobne jak na staniku.

Na nogi zakładano wysokie **trzewiki** na obcasie, sięgające do pół łydki. Sznurowano je czarnymi, czerwonymi lub różowymi tasiemkami.

Biżuteria łowiczank była bardzo bogata. Odpowiedni rodzaj dobierano do konkretnego stroju oraz wersji kolorystycznej. Chętnie noszono prawdziwe czerwone korale oraz bursztyny. Ilość posiadanej biżuterii świadczyła o zamożności właścicielki.

Fot. 4 Chusta łowicka - strój damski

Fot. 5 Koszula i stanik od kiecki

Fot. 6 Spódnica kiecki i zapaska

KUJAWIAK – krok podstawowy i figury taneczne

Najbardziej charakterystycznymi krokami tanecznymi kujawiaka są krok chodzony i krok obrotowy.

Krok podstawowy chodzony polegający na bardzo płynnym, miękkim, a przede wszystkim płaskim stąpieniu na całe stopy, przy zachowaniu lekko ugiętych kolan. Są to trzy równomierne kroki zwykłego chodu, które mieszczą się w jednym taktie muzyki w rytmie ćwierćnut. Sylwetka tańczącego pozostaje wyprostowana, górna część ciała utrzymana jest pionowo, bez bocznych nachyleń.

Krok obrotowy kujawiaka mieści się w dwóch taktach i składa się z dwóch półobrotów zwanych umownie półobrotem do przodu i półobrotem do tyłu.

Charakterystycznymi figurami kujawiaka są:

- obroty po kole,
- niesiona,
- od się – do się,
- kołysana,
- zalotna,
- na talarku.

Fot. 7 Krok podstawowy - kujawiak

Fot. 8 Krok niesiony - kujawiak

Fot. 9 Krok obrotowy - kujawiak

Fot. 10 Figura - od sie do sie

Fot. 11 Figura obejście tancerki

ZESPÓŁ REALIZACYJNY

Izabela Kumor-Pilarczyk
nadzór merytoryczny

dr Honorata Musiał
nadzór merytoryczny

Magda Mądry
nadzór merytoryczny

Aleksandra Rakoca
koordynacja

Anna Obara
prowadząca kurs, instruktor tańca

Grzegorz Łukasiewicz
akompaniament

Agnieszka Hałas
scenariusz i reżyseria, lektor

Mariusz Woźniak
dźwięk i mastering

Bartosz Mirosławski
zdjęcia i montaż

Przemysław Pochanke / Andrzej Łuczak
oświetlenie i scenografia

Piotr Frąckowiak / Maciej Pyszczek
oprawa graficzna

Teresa Gradzik
przygotowanie strojów

Laura Nowak i Mikołaj Nowak
tancerze

dr hab. prof. UJ Ewa Kocój
konsultant etnograficzny